

Uppsala Business Park

Fyrislund, Uppsala

Antikvarisk känslighet - tålighetsanalys

2021-10-04 rev 2021-03-11

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Innehåll	2
1. Inledning	3
2. Känslighet - tålighetsanalys	4
3. Fördjupning - teman	6
3.1 Gnista - Fyrislunds gård	7
3.2 Det agrara arvet i kontrast till strukturalism	9
3.3 Struktur och arkitektens syfte	12
3.4 Utemiljöns principer	14

PROJEKTINFORMATION

Uppdragsgivare: Klöver via Anders Rastin

Projektgrupp Nyréns:

Mattias Eklund, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden (k)

Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden (k)

Nico van Gelderen, landskapsarkitekt

Fotografier där inget annat anges: Nyréns arkitektkontor

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Pharmacia-området i östra Fyrislund, idag mest känt som Uppsala Business Park, är utpekad som ett större verksamhetsområde i Uppsalas översiktsplan, vilket innebär att det bedöms vara ett av de större områden som redan domineras av olika typer av verksamheter och som har förutsättningar att fortsätta utvecklas som verksamhetsområden. Arbetet med omvandlingen av Uppsala Business Park inleddes 2017 då området till stora delar var fullbelagt tack vare den stora efterfrågan på kontor och labbmiljöer för forskning och utveckling. Den största fastighetsägaren Klöveren påbörjade då en utredning kring möjligheter för expansion via oexploaterad mark inom bolagets bestånd. Ett parallellt uppdrag avseende utvecklingsplanen för den fysiska miljön vanns av Mandaworks år 2020.

1.2 Syfte och avgränsning

Utredningen syftar till att utreda och beskriva UBP-områdets känslighet-tålighet för förändring, och därmed underlätta för att kunna göra informerade och välgrundade beslut kring placering

av tillägg och förändringar av befintliga byggnader. Utredningen utgår från tidigare ställningstaganden kring

kulturhistoriskt värde och riktlinjer för utveckling, och fördjupar kunskapen kring de delar som i nuläget inte är utredda avseende exempelvis yttre miljö och siktlinjer.

1.3 Tidigare framtaget material avseende kulturmiljö

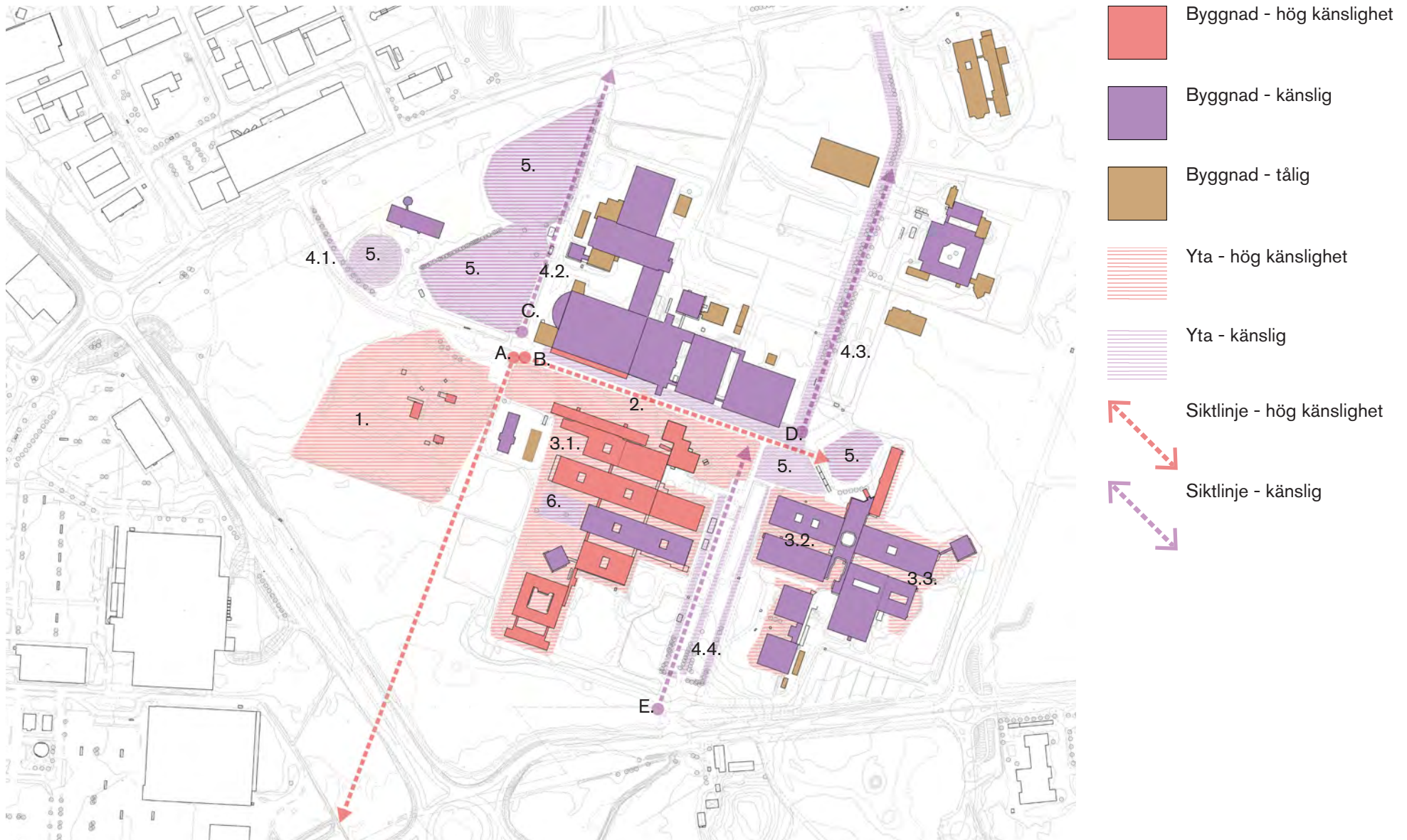
2011-2012 togs en kulturmiljöutredning fram av konsulten WSP och SToba (Östra Fyrislund – kulturmiljöutredning). Kulturmiljöutredningen tar ställning till områdets kulturhistoriska värde, identifierar bärande strukturer, samt presenterar riktlinjer kring bevarande och utveckling. Då riktlinjerna är framtagna i ett tidigt skede är de på en generell nivå.

1.4 Läsanvisning

Själva känslighet - tålighetsanalysen består av en kartbild där byggnader, områden och siktlinjer som är högkänsliga, känsliga respektive tåliga för ändring är markerade. Ytor som

bedöms vara tåliga för ändring har inte markerats då dessa utgör större delen av området. Till respektive byggnad/område finns en siffra som hänvisar till en förklarande text. Dessa texter hänvisar i sig i vissa fall vidare till fördjupningsdelen, i vilken områdets kulturmiljövärden beskrivs utifrån fyra teman.

2. Känslighet - tålighetsanalys

Känslighet - tålighetsanalys

2.1 Byggnader

Hög känslighet

Del av ursprunglig industrianläggning med hög integritet alternativt senare tillägg med hög arkitektonisk ambitionsnivå och exponerat läge. Fyrislunds 1700-talsbyggnader.

Känsligt

Del av ursprunglig industrianläggning med lägre integritet och/eller mindre exponerat läge alternativt senare tillägg med hög arkitektonisk ambitionsnivå med mindre exponerat läge.

Tåligt

Senare tillägg med lägre arkitektonisk ambitionsnivå.

2.2 Ytor

Hög känslighet - ytor som tydligt kopplar till den initiala fasens idéer eller Fyrislunds gårds historiska miljö.

1. Fyrislunds gård

Gårdens trädgård har bevarat sin utbredning sedan åtminstone mitten av 1800-talet med högvuxna askar och almar samt spår av fruktträdgård i söder. Se fördjupningsdel *Gnista - Fyrislunds gård*.

2. Grönytan längs Rapskatan

Grönytan söder om rapskatan är en del av den centrala axelns gestaltning med planterade fruktträd som en tydlig inspiration från Fyrislunds gård, samt intressant postmodern gestaltning av utemiljön framför huvudkontoret. Se fördjupningsdel *Gnista - Fyrislunds gård*.

3.1-3.3 Grönytor i direkt anslutning till kontor

Gräsmattor ansluter direkt till byggnaderna, steget mellan ute/inne är litet i enlighet med ursprungliga idéer.

Se fördjupningsdel *Utemiljöns principer*.

Känsligt - ytor som har koppling till den initiala fasens idéer.

4.1-4.4 Alléer

Infartsvägarna är kantande av alléer.

Själva företeelsen bedöms vara känslig utifrån att motivet med trädkantade alléer är inspirerade av Fyrislunds gård och en del av den ursprungliga utformningen som bearbetats i senare skeden. Se fördjupningsdel *Gnista - Fyrislunds gård*.

5. Kulle, parkeringar, grönytor

Platser som har koppling till den ursprungliga gestaltningen av utemiljön men som har begränsat upplevelsevärde i nuläget. Dessa ytor gränsar till tåliga.

6. Plats för utbyggnad

Yta som i enlighet med den ursprungliga planen är avsedd att bebyggas med en låg laboratoriebyggnad. Då platsen angränsar till de mest känsliga byggnaderna är utformningen av en ny volym på denna plats känslig.

2.3 Siktlinjer

Hög känslighet

Siktlinjer längs ursprungliga axlar med högt upplevelsevärde/potential till högt upplevelsevärde

A

Siktlinje från områdets huvudsakliga entrépunkt längs med gamla byvägen söderut med Uppsalaåsen i fonden. Upplevelsevärdet i nuläget är något begränsat men har hög potential, samt enda siktlinjen som i ett fullt utbyggt närområde har potential att bibehålla kontakt med Uppsalaslätten. Se fördjupningsdel *Det agrara arvet i kontrast till strukturalism*.

B

Siktlinje längs huvudsakliga axeln med de främsta byggnaderna representerade.

Känsligt

Siktlinjer längs ursprungliga axlar med lägre grad av upplevelsevärde.

C

Siktlinje från den huvudsakliga entrén norrut. Representerar ursprunglig struktur samt gamla bygatans sträckning men med begränsat upplevelsevärde.

D

Siktlinje mot norr. Representerar ursprunglig struktur men med begränsat upplevelsevärde.

E

Siktlinje från södra entrén. Representerar ursprunglig struktur men med begränsat upplevelsevärde.

3. Fördjupning - teman

Gnista - Fyrislunds gård

Det agrara arvet i kontrast till strukturalism

Struktur och arkitekturens syfte

Utemiljöns principer

3.1 Gnista - Fyrislunds gård

Historik

Fyrislund hette Gnista fram tills början av 1800-talet (namnet Gnista övertogs senare av gården som ligger söder om Almungevägen). Gnista gård är känt sedan början av 1200-talet (referens Raä Uppsala 678, Raä Vaksala 377) och Gnista (*'in Gnystæ'*) omnämns för första gången i de historiska källorna 1334.

På 1640 års geometriska avmätning bestod byn av 4 hemman, varav tre låg tillsammans i anslutning till den nuvarande gården. Denna ordning bestod ända fram tills 1800-talet då minst en av gårdarna flyttades. Gårdarna var rusthåll åt Norra Upplands Compagni vilket bland annat omnämns på kartor från 1790 och 1826.

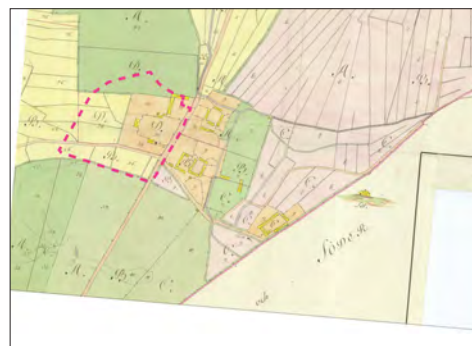
Fyrislunds mangårdsbyggnad med flyglar uppfördes vid slutet av 1700-talet och har därmed en gustaviansk karaktär. Den bevarade ladugården är uppförd i slutet av av 1800-talet, i övrigt har gårdens uthus rivits i sen tid, däribland arbetarbostäder i den södra delen av parken. Nuvarande park med sin lund av höga almar och askar har bevarat karaktären från mitten av 1800-talet, och dagens utbredning Stämmer i huvudsak överens med kartan från 1859-63, förutom en del av den norra delen av parken som ianspråktogs vid anläggandet av Pharmacia.

Gårdens koppling till Pharmacias planering

När Pharmacia planerades var tanken att gården, med dess placering vid entrén, skulle vara ett "välkommande inslag". En av de ursprungliga idéerna var att gårdens kulturhistoriska kvalitéer - åkermark, park och byggnader - skulle vara utgångspunkten för utvecklingen av industriområdet, vilket inspirerades av gårdens planform, alléer och fruktträd. Området tog gårdens riktning som utgångspunkt i sin struktur, tillfartsvägar försågs med alléer och i anslutning till kontorsbyggnaderna planerades fruktträd. Kontrasten mellan gårdens ålderdomliga karaktär med vidsträckta åkermarker och den hypermoderna industrianläggningen var en viktig kvalitet. De åkrar som ännu inte hade tagits i anspråk för utbyggander av industribyggnader fortsatte att brukas för att undvika "känslan av instängdhet".

Idéerna kom från Pharmacias VD Gösta Virding tillsammans med arkitekten Carl Nyrén och landskapsarkitekterna Eric Anjou och Jan Gezelius.

Kartsekvens - Trädgårdens utbredning markerad med streckad linje

1827

1960

2000

1859-63

1970

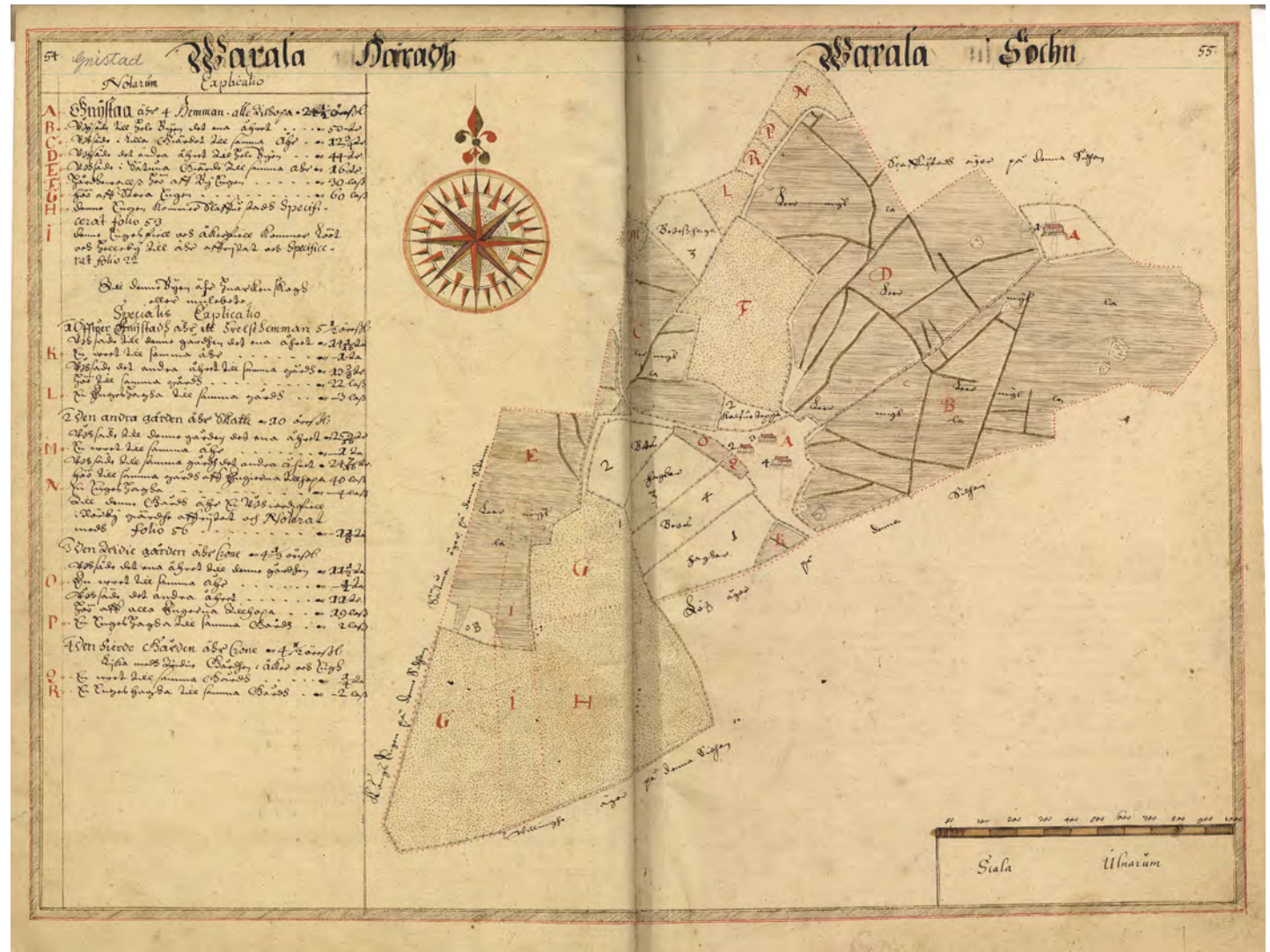
2020

Gnista - Fyrislunds gård

GEOMETRISKA AVMÄTNINGEN 1640 - lantmätare Mårten Christiernsson

- A. Gnystaa åhr 4 hemman, alle tilhopa 24 1/2 örebländ
- B. Vthsäde till hele byen det ena åhret 50 tunnorr
- C. Vthsäde i lilla giärdet till samma åhr 12 3/4 tunnorr
- D. Vthsäde det andra åhret till hele byen 44 tunnorr
- E. Vthsäde i Sätuna giärde till samma åhr 16 tunnorr
- F. HårdhwällB höö aff by engen 30 laß
- G. Höö aff stora engen 60 laß
- H. Denne engen kommer Slaffuestadh <till>, specificerat folio 53
- I. Denne enges fiell och åkerfiell kommer Lööt och Helleby till, åhr affrijtat och specificerat folio 22

Till denne byen åhr huarcken skogh eller mulebete

Geometrisk avmätning 1640. Lantmäteristyrelsens arkiv

3.2 Det agrara arvet i kontrast till strukturalism

Beskrivning

Det skarpa mötet mellan strukturalistisk arkitektur och den ålderdomliga gårdsmiljön med åkrar i direkt anslutning till industriområdet var en bärande tanke i planeringen av Pharmacia. Själva kontrasten bidrog till vinsten av Kasper Salinpriset 1971.

Kontrasten har förflackats efterhand i samband med att framförallt närområdet utanför UBP har byggts ut, och kontrasten kommer sannolikt minska ytterligare då omgivande åkermark bebyggs. En siktlinje från huvudentrén längs den tidigare bygatans dragning mot sydväst bibehåller i nuläget kopplingen mellan området och Uppsalaslätten, med Uppsalaåsen i fonden.

Området från öster tidigt 1970-tal. Nyréns arkiv

Det agrara arvet i kontrast till strukturalism

Hus 10 från norr. 1980-tal. Nyréns arkiv

Hus 1 från söder. Längst till vänster Fyrislunds gårds ladugård. Centralt i bild syns agrar bebyggelse som senare revs för att ge plats åt fler laboratorier. 1970-tal. Nyréns arkiv

Det agrara arvet i kontrast till strukturalism

Siktlinjen från huvudentrén mot söder. Uppsalasätten och åsen är fortfarande möjliga att uppleva i vyn även om siktlinjens potential inte är riktigt uppfyllt i nuläget.

Kringliggande landskap med åsen i horisonten kan fortfarande upplevas inifrån byggnaderna.

3.3 Struktur och arkitekturens syfte

Den ursprungliga utbyggnadsfasens arkitektur följde Le Corbusiers fem punkter för en ny arkitektur:

Pelare
Takterrass
fri plan
fri fasad
horisontala fönster

Alla utom takterrass har realiserats i den tidigaste arkitekturen. Områdets utbyggnad var ett tätt samarbete mellan arkitekten Carl Nyrén och Pharmacias VD Gösta Virding, och Virding själv formulerade en vision för en fortsatt utbyggnad (här i översättning av Gary J Coates):

1. Humane working environment
2. Easy to rearrange and extend
3. Look finished at every stage

Kulturhistoriskt finns standardisering som idé i den ursprungliga planens väsen. Utbyggbarhet. Så få byggdelar som möjligt enligt strukturalistisk princip. 1980-talets huvudkontor innebär en medveten kontrastering, i övrigt är tilläggen i enlighet med den ursprungliga principen på ett strukturellt plan fast med uppdaterad material- och motivpalett.

Byggnad 1 kort efter uppförandet. Nyréns arkiv.

Struktur och arkitekturens syfte

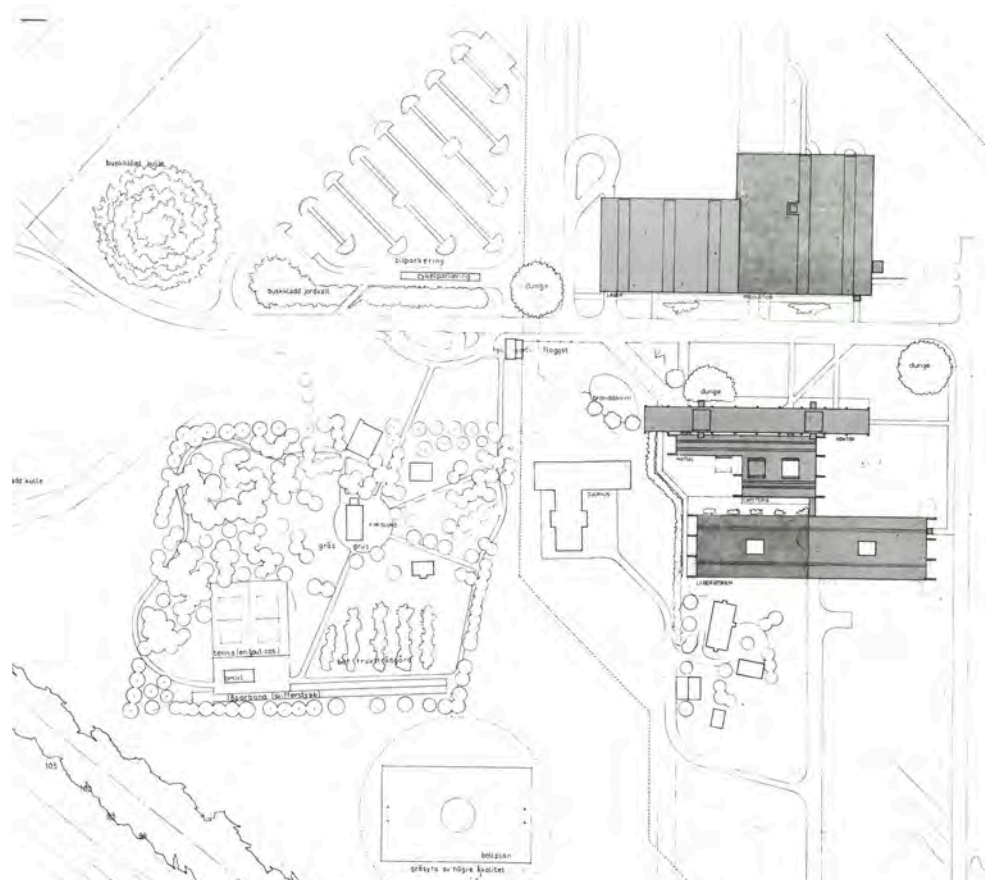
Laboratorium utbyggt under 1980-talet följandes de ursprungliga strukturen med den tidens materialpalett. Nyréns arkiv.

Hus 1 med laboratorim framför. I förgrunden åkrar. 1970-tal. Nyréns arkiv.

3.4 Utemiljöns principer

Utemiljön gestaltades i den ursprungliga fasen av landskapsarkitekterna Eric Anjou och Jan Gezelius, och i senare skeden har bland andra Bengt Isling varit inblandade. Gestaltningen av utemiljön inspirerades av Fyrislunds gård genom planformen, fruktträden och alléerna men även som en förlängning av Virdings/Nyréns idé om den mänskliga skalan, där de låga laboratoriebyggnaderna hade direkt koppling till utemiljöerna och gräsmattorna sträckte sig ända till husknutarna. Dessa principer har vidareutvecklats i senare utbyggnadsfaser och är ännu idag fullt påtagliga i området. Andra gestaltungsgrepp är komponerade trädkompositioner, gröna slänter istället för betongstödmurar, och alléer som metod för att dölja parkeringar.

Tidig plan. Notera planerade tennis- och löparbanor samt bollplan på Fyrislunds områden. Nyréns arkiv.

Lunchservering. Steget mellan ute och inne är kort. 1970-tal. Nyréns arkiv.

Hus 18 när det var nybyggt. Gräsmattorna går ända in mot sockeln. 1980-tal. Nyréns arkiv.

Utemiljö med fruktträd i direkt anslutning till laboratorium. 1990-tal. Nyréns arkiv.

Utemiljöns principer

Allé som avgränsning, orientering och sätt att dölja parkering.

Komponerade trädkompositioner, gröna ytor till fasad.

Utemiljöns principer

Gröna slänter och trädrader som omfamnar en teknisk ramp, i motsats till stenlagda ytor, betongstöd mm.

Gröna ytor, fruktträd. Huvudaxeln är markerad med en extra omsorgsfull utemiljö.

Nyréns Arkitektkontor
2021